

Astanababa binagärlik toplumy

Category: Kitapcy,Taryhy ýerler
написано kitapcy | 22 января, 2025
Astanababa binagärlik toplumy

ASTANABABA BINAGÄRLIK TOPLUMY

■ Astanababa orta asyr binagärlik toplumy

Bu binagärlik toplumy Atamyrat şäheriniň merkezinden 10 km günbatarda Astanababa obasynyň çäginde ýerleşýär.

Astanababa obasyndaky ýadygärlikler ençeme syýahatçylaryň, alymlaryň ünsüni özüne çekipdir. Astanababa binagärlik toplumy arhitektura ýadygärligi bolup, onuň ilkinji binýady XII asyrda desgalandyrylypdyr. Binagärlik toplumynyň dürli döwürlerinde gurlup, häzirki görnüşe gelendigi 1948-nji ýylda professor G.A.Pugaçenkowa tarapyndan anyklanypdyr. Onuň iň gadymy ymaraty metjidiň jaýydyr. Metjit bolsa XII asyrda ýagny, Seljuklylar soltanlygynyň döwründe bina edilipdir. Diwanahana hem metjit bir wagtda gurlupdyr. Bu binagärlik toplum gadymy Zemiň Maýmarg şäherinde bina edilip, ol açık dälizden, dört sütünlü dokuz gümmezli jaýdan, metjitten, Zeýd Alynyň we Zubeýd Alynyň guburhanasından, diwanahanadan, üsti ýapyk geçelgeden we Gyzlarbibi aramgähinden ybaratdyr.

Gyzlarbibi aramgähi ansablyň has giçki bölegidir. Ol dürli ölçegdäki, ähtimal, ikinji gezek peýdalanylan kerpiçlerden bina edilipdir.

Dürli döwürlerde alymlar bu ýerde bolup, ylmy-barlag işlerini geçiripdirler. Türkmenistanyň Prezidentiniň Permany esasynda "Atamyrat" taryhy-medeni döwlet goraghanasynyň döredilmegi bilen taryhy mirasymyz kanun esasynda gorag astyna alyndy. Bu ýadygärlik ylmy taýdan öwrenilip, onuň abat saklanmagy üçin degişli işler geçirilip durulýar.

■ Rowayat:

Bu ýadygärlilik barada ýerli ilat arasynda aýdylýan rowayatlar kän. Şolaryň birinde şeýle diýilýär:

Geçen zamanlarda Balhyň Çar welaýatynyň hökümdary bolan Ibn Aly Nur ogly özünüň ýekeje perzendi Zubeýdany Kerki-Çärjew (häzirki Atamyrat-Türkmenabat) aralygyndaky halkyň hökümdaryna durmuşa çykarýar. Durmuş gurandan soñ, köp wagt geçmänkä-de ol aradan çykýar. Bu habary eşiden Ibn Aly Nur ogly özünüň ýalñyz, söýgülü gyzynyň hatyrasyna onuň mazarynyň üstüne ajaýyp bir bina gurmagy makul bilipdir. Merwden, Samarkantdan ady belli ussalary çagyrypdyr we uly ili haýran galdyrar ýaly owadan bina gurmagy buýrupdyr.

Bina salnyp gutaryberende ol bir gjäniň içinde ýykylypdyr. Bu ýagday üç gezek gaýtalanypdyr. Bu ýagdaýa gaty gamgynlanan Nur oglunyň düýşünde bir goja kümmeti Mekgeden getirilen toýun bilen suwdan garyp gurmagy maslahat beripdir. Gyzynyň ölümü sebäpli gam-gussadan halas bolmadyk Ibn Aly Nur ogly şeýle hem edipdir. Palçygy Mekgeden getirilen gumdan edipdirler, suwy bolsa getirip bir guýa guýupdyrlar we palçyk etmek üçin suwy şondan alypdyrlar. Şeýlelikde-de bina gurlupdyr we Nur ogly öлende ony hem şol kümmetde, gyzynyň mazary bilen goňşuçylykda jaýlapdyrlar.

"Astana" arap-pars sözi bolup, ol bosaga manysyny aňladýar. "Baba" sözi bolsa "Ata", "Hoja" manysyny berýär, ol "mukaddes bosaga", "mukaddes öwlüýä" diýmekdir.

Astanababa binagärlilik toplumy "Atamyrat" taryhy-medeni döwlet goraghanasy tarapyndan hasaba alyndy we döwlet tarapyndan goralýar.

■ Tug barada düşünje

Tug ~ bu gadymy ata-babalarymyzdan gelýän däbe görä şahsyýetiň il arasyndaky abraýyny, bilim derejesini, sowatlylygyny, şöhratyny, meşgullanýan hünärini, gelip çykyşyny, ruhy dünýäsini aňladýan nyşan diýip düşünipdirler. Tug köplenç şol tug astynda ýasaýan, işleyän ýaa tug eýesine gulluk edýän

adamlaryň egin-eşiklerinde (donlaryň, kürteleriň ýagyrnysynda, kükreginde) matanyň ýüzüne çekilen ýa-da keşdelenip gaýalan görnüşinde, baş gabynda demirden, bürünçden we şuňa meňzeş gaty metallardan ýasalyp berkidilen görnüşinde, dogatumarlaryň daşyna çekilen ýa-da keşdelenip gaýalanan nyşan görnüşinde boýunlaryndan asylyp dakylýar we hemise şol tug astynda ýörän, tugy dakynýan adamlary tuguň ruhy, tuga howandarlyk edýän güýçler öz penasynda gorap saklaýarlar diýip hasaplanylýar. Muňa mysal edip Astanababa binagärlik toplumynyň tugunu getirmek bolar. Ol nepis nagışlar bilen bezelip bürünçden ýasalypdyr. Onuň ýüzünde "Gurhandan" bir aýat ýazylypdyr. Elbetde türkmeniň geçmişinde mukaddeslikler, keramatlyklar örän köp bolupdyr.

■ Tug barada rowaýat

Ýaşuly adamlaryň gürrüň bermegine görä orta asyrlarda şu töweregiň dini wekilleri we beýleki isleg bildirýän barly, güýji-kuwwaty bar bolan adamlar toparlanyşyp Mekge-Medinä zyýarata her ýylyň Gurban aýynda gidýän ekenler.

Uzak ýola gitmezden ozal Astanababa binagärlik toplumunda üýşüp sadaka berip, onuň tugunu belende galdyryp hemem binagärlik toplumyň gapylaryny açyp 40 gün goýýar eken.

Şeýlelikde uzak ýola, zyýarata gidip bilmeýän adamlar Astanababa binagärlik toplumyna zyýarata gatnasalar olaryň zyýaraty Mekge-Medinä giden ýaly bolýarmış diýýärler. Elbetde bu gürrüň ýaşulularyňky belki doğrudır, ýöne esasy zat Astanababa edilýän ýokary derejede hormat we ynamdyr.

Bu bolsa, ata-babalarymyzyň aýynda däp bolup gelýän iň gowy häsiýetdir.

© "Atamyrat" taryhy-medeni goraghanasynyň taýýarlan materiallaryndan peýdalanyldy.

Taryhy ýerler